

de ser (almenys en casos molt repetits) un mot afectiu, o de sorpresa o pejoratiu, per esdevenir un sinònim pur i simple de la idea general de 'agafar': així el notari foraster Porcioles glossava a Àger «*xampar*: agafar» (*Folkl. Vall d'A.*, 40). Un muntanyenc de l'Alta Ribag. ho referia a l'extensió legal d'un terme mun.: «natros o *campam* tot» ('ho abraçem, ho comprenem', St. Orenç, 1957); un altre d'entre Urgellet i Andorra, muntanyenc però home d'empresa, parlava d'un doc. que li havia costat qui sap-lo: «un paper per *campà* la 'clusiva» (Aós, 1964).

Tan seriós i respectable n'és l'abast fraseològic i semàntic, en aquelles comarques, que el participi-adjectiu *xampat* hi esdevé un terme d'elogi amarat de simpatia: «ja veurà, ja: é un home molt *campát*», em deia el més respectat i savi guia i amic meu de Boí (1970), i *AlcM* assenyala això mateix a Bonansa i a Solsona; però d'altra banda, en aquesta rogalia els pares del santuari del Miracle li deien a *AMAlcover* *campát* no sols per a 'alegre, tranquil, eixerit' d'una persona, sinó també d'un dia «clar i estíllat» (*BDLC IX*, 128). Que tanmateix el matís d'amatent virior, o llesta brusquedat, també és d'aquelles terres, es nota pel fet eloqüent que el tirapeu o ganxo dels pastors l'anomenen *una xampa* els andorrans i *xampar* (o *xambar*) 'agafar amb el tirapeu' (*Amades, BDC XIX*, 219; Krüger, *VKR VIII*, 15); el *DAG.* reporta *Xampa* com a sobrenom a Capellades, i *una xampada d'aigua* (a Agramunt) ['riuada, avinguda?']

Sobre els paral·lels forasters del mot català, remetem al que vaig dir en el detallat article ZAMPAR del *DCEC/DECH*, que per consegüent ara podrem resumir. El cast. *zampar* apareix de primer en Covarrubias (1611) «*çamparse*: entrarse de golpe ---»; *zamparse* 'meterse' en els *Sueños* de Quevedo; «*zampar* tr. meter alg. c. en otra de prissa ---» *DAut.*; «*zampar* el pescado en la olla», *Estebanillo*; *mi espada zampo* y --- *dexo muertos* ---», Moreto; i sentits més acostats al cat. en Quevedo: *zamparse* 'meterse de golpe y apresuradamente' en el *Buscón*, *zampar* tr. absolut 'menjar massa i amb massa afany' en les *Musas*; l'argentí *RJPayró* 'llançar un objete' («*le zampó* la sopera en la cabeza»). Hi ha variant en la consonant inicial, com la nostra: salm. *champar* «echar la pelota en el tejado; meter una cosa dentro de otra», i bilb. id. «hurtar, quitar». Mentre que viceversa, també en cat. hi ha inicial ç- dialectalment: *ensampà* 'atrapar, agafar al vol' a Tortosa, i també 'sorprenere, agafar algú quan fa una cosa d'amagat' (*BDC III*, 84).

Amb *cb-*, com en català, apareix en gallego-portuguès, però en canvi allà s'aparta el vocalisme, almenys en general (potser amb alguna excepció, atès que *Figueiredo* dóna inconcretament un *champar* com a variant): en tot cas *chimpar* sí que és un mot general i antic en totes les parts d'aquell domini lingüístic: «*chimpar* pespegar ['pegar violentament'], meter, v. g. *chimpar-me na água da piscina, peçonha chimpará na água corrente*», exs. trets per Moraes de Diogo Bernardes († 1605), nascut vora la frontera de Galícia; i Cortesão cita de Gil Vicente (c. 1515) «tanto punho

seco me *chimpa* nestes focinhos». També el gall. *chimpar* és «lanzar», usat sovint per Castelao: «*chimpam-lhe bulras*» (*Escolma Dónega*, 221.25 i passim; id. segons les *Irmand. da Fala*) i «quitar a uno el destino que tenía, lanzarle de su casa», «cortar, hacer caer un cuerpo (como un árbol, ramas, frutos) con violencia» (Valladares); i ja a mj. S. XVIII hi anotava Sarmiento; «*chimpar no chan*» (intr.) 'echar a uno en el suelo' i «*non chimpes eso* (tr.), o *chimpéi-me na cama*» (*Cat. d. V. Gall.*, 61r, 207v).

Segurament tingué raó Spitzer (*LexikK*, p. 50, i ja Baist, *RFGn. I*, 107-8) en relacionar el mot cast., i aquell també el català, amb els it. *inciampare* 'ensopegar' [D. Cavalca, c. 1300], *ciampicare* «incespicare» ('batzegar-se entrebancant-se') (que la Crusca dóna com antic), *zampare* 'picar de potes, piafar' [Crusca], *zampa* 'pota d'animal' [S. XIV], als quals encara podríem afegir *ciampare* var. d'*inciampare* en Jacopone da Todi (S. XIII), que també digué *zampagliato* per «impigliato», i els freqüentatius *zampeggiare* d'Annibal Caro (1550) i *zampicare*, *zampettare* d'altres autors de fi S. XVI. Tant Spitzer com Baist i Krüger creuen per a tot plegat en una creació elemental de la llengua, expressant amb la síl·laba *TSAMP/TSAMP/TŠIMP-* la idea d'un moviment brusc o groller, en un sentit o altre. Jo ja m'hi vaig adherir en aquell llibre, tot rebutjant altres explicacions etimològiques, o exposant-les escèpticament, i ara em sembla que, fins sense aquestes reserves, i àdhuc per als mots italians, s'ha d'acceptar aquest judici sense vacil·lació.

DERIV. supra. Afegint-hi com a probable un men. *xampís* m. sg. o *xampins* m. pl. 'tros de sola amb què el sabater uneix les dues parts de la sola doble d'una sabata' (doncs quasi enxampant-les), potser amb alguna influència del tipus cast.-cat. *CHAPÍN/TAPINS?* *Xamplot*, -oia 'el qui camina trontollant' emp. (*AlcM*) amb sentit intermedi entre el del nostre *xampar* i el de l'it. (*in*)*ciamp(ic)are* (i potser alguna influència dels parònims de sentit no inconnex *eixamplar-se* i *ximplot*).

+*Xampinyons* una mena de moixernons de recria industrial [Bna. c. 1920]; *xampinyó* una qualitat de suro (*BDC XIII*, 35); del fr. *champignon* 'bolet'.

Xampir < fr. *champir* = *campir* (CAMP) *Xampís*, *xamplói*, V. *xampar* = *Xamporrat*, V. *xampurrar* *Xampú* 'loció usada per rentar el cap', de l'angl. *shampoo* id., derivat del verb *shampoo* 'sotmetre a massatge', 'rentar el cap', pres del hindí *čampo*, imperatiu del verb *čampnā* 'pitjar, masegar' *Xampullar*, V. *xipollejar* (XOP)

XAMPURRAR, igual que el cast. *CHAPURRAR* i la seva variant *champurrar*, semblen resultar d'una combinació dels mots que estudiem a propòsit de *PÜRRIA* i *XOP* (en particular *xapullar*/*xipollejar*), i d'altra banda bc. i gc. (*a*)*pur(e)* 'engrunes de mató', gall. i cast. dial. *purrela* 'vi de resaigues'; als quals, per influència de *XAMPAR*, va afegir-se, en part, una -m-. □ 1.ª doc.: *xamporrat*, S. XVIII; *xampurrar*, Lab.